

Návrh na spoluprácu Policajného zboru a príslušníkov ozbrojených síl Slovenskej republiky s orgánmi štátnej správy vo veterinárnej oblasti a na použitie ozbrojených síl Slovenskej republiky pri zabránení šíreniu a eradikácii afrického moru ošípaných

Africký mor ošípaných (AMO) je vysoko nákazlivá vírusová choroba sviňovitých. Choroba sa prejavuje vysokou horúčkou (42°C), ktorá môže trvať niekoľko dní, zvieratá sú apatické, malátne, vyznačujú sa zvracaním, krvavými hnačkami, krvácaním v podkoží a tiež dýchacími ťažkosťami. Typický je rýchly priebeh. Vyznačuje sa vysokou morbiditou a mortalitou. Úmrtnosť dosahuje až 90-95 %. Inkubačná doba od získania vírusu predstavuje 3-5 dní. U diviačej zveri môžu subklinické príznaky trvať až 60 dní. Aj po uhynutí nakazeného jedinca zostáva kontaminácia prostredia veľmi dlhú dobu pre vysokú rezistenciu vírusu. V chladenom mäse prežíva vírus AMO asi 15 týždňov a v kostnej dreni ho možno diagnostikovať až 6 mesiacov. Je pomerne rezistentný voči hnilobe a vysušeniu. Vírus AMO je vysoko stabilný, inaktivovaný je až pri teplote 60°C a to za dobu pôsobenia 30 min. Na asanáciu sú potrebné vyššie koncentrácie dezinfekčných prostriedkov. Asanácia infikovaného prostredia poľovných revírov je veľmi zložitá. V lokalitách s úhynom diviačej zveri dochádza ku koncentrácii predátorov, ktoré môžu nákazu šíriť pasívne ako vektory vírusu.

AMO je veľkou hrozbou pre chov domácich ošípaných a výkon poľovníctva nielen u diviačej zveri. Ide o neliečiteľnú chorobu, ktorá ale nie je prenosná na ľudí a iné druhy zvierat. V prípade šírenia ochorenia hrozí depopulácia stavov diviačej zveri a strata chovov domácich ošípaných.

Na územie Európskej únie (Pobaltské krajiny a Poľsko) prenikol africký mor ošípaných v roku 2014 prostredníctvom infikovaných diviakov z územia Bieloruska a Ruskej federácie. Potvrdzovanie nových a nových prípadov do roku 2017 sa stalo **prakticky bežným**. V roku 2017 sa ku krajinám s výskytom AMO pridala Česká republika (jún 2017, výskyt u diviakov) a Rumunsko (júl 2017, domáce ošípané). Pri hodnotení rizika zavlečenia nákazy je Slovenská republika „obkolesená“ krajinami, ktoré vírus na svojom území diagnostikovali a má jednu z najhorších pozícií z hľadiska prenosu nákazy z okolitých štátov - Česká republika, Poľsko, Ukrajina, Maďarsko. Práve v Maďarsku bol od mesiaca apríl 2018 bol novo potvrdený výskyt u diviakov **v Maďarsku** - a to v dvoch oblastiach - župa Heves, cca 35 km od južnej hranice so Slovenskom ako aj v župe blízko hranice s Ukrajinou cca 14 km od južnej hranice so Slovenskom. Od vtedy je šírenie kontinuálne a pomerne masívne, dnes je prakticky 70% územia Maďarska infikovaného.

Množstvo pozitívnych prípadov diviakov pozdĺžne hranice Slovenskej republiky a Maďarska **predstavuje obrovské riziko pokiaľ ide o výskyt a šírenie AMO na Slovensku**. Maďarsko v tomto roku hlási k 5.10.2020 **3569** hlásení o potvrdenom výskyte AMO - všetky u diviakov.

Dopad na vnímavé zvieratá /charakteristika pôvodcu

1. Zdrojom nákazy sú infikované **domáce a divo žijúce sviňovité**. Najčastejší spôsob šírenia nákazy je priamy kontakt s infikovaným biologickým materiálom (krv, sekréty, mäso, mäsové výrobky, kontaminované chovateľské prostredie, krmivo, dopravné prostriedky, ľudia, atď.). Šírenie infekcie aerosólom je málo pravdepodobné. Vírus AMO je schopný cirkulácie v krvi nakazeného zvieratá (virémia) až 60 dní. Inkubačná doba sa zvyčajne pohybuje v rozpätí 3 (akútna forma) až 15 dní. V prípade, že je infekčná dávka vysoká, inkubačná doba môže byť aj kratšia ako 3 dni.
2. **Vysoká odolnosť vírusu** v prostredí a tepelne neopracovaných mäsových výrobkoch – v krvi ošípaných pri 4 °C si zachová **infekčnosť až 18 mesiacov**, vo výkaloch pri 20 °C 11 dní, v surovom bravčovom mäse 15 týždňov, v iberijskej a seranskej šunke až 140 dní a v parmskej šunke až 399 dní. Avšak žiadny infekčný vírus nebol nájdený vo varených

alebo konzervovaných šunkách spracovaných pri minimálne 70 °C.

3. **Schopnosť vírusu perzistovať v prostredí:** napriek dopadu na populácie diviakov v niektorých oblastiach s mortalitou 90% a zdanlivého vymiznutia vírusu, pôvodca AMO sa napriek prijatým rôznym prísnyim stratégiám eradikácie po roku v oblastiach objavil znovu.
4. **Špecifiká diagnostiky AMO u ulovených diviakov** – percento pozitívnych ulovených diviakov v infikovaných oblastiach v nízkych percentách (do 10%) . Naopak percento pozitívnych uhynutých diviakov sa pohybuje rádovo v desiatkach percent 80-90 % pozitívnych uhynutých z celkového počtu nájdených uhynutých diviakov Z tohto dôvodu sa všetka naša pozornosť **sústredí na popri zastrelení diviakov hlavne na monitoring uhynutých diviakov a ich odstraňovanie z prostredia aby sa znižovala denzita vírusu v prostredí a znižovalo riziko nakazenia ďalších diviakov . Taktiež výskyt má na mažment poľovania diviakov**, ale aj ostatnú voľne žijúcu zver, obmedzuje sa pohyb v lese a zastavuje sa obchodovanie z mäsom od diviakov vrátane produktov
5. **Vakína proti AMO** v súčasnosti vo svete **nie je k dispozícii** a preto ochrana zvierat spočíva napr. v dodržiavaní chovateľských podmienok- biologická ochrana chovov, regulácii poľovania, kontrole obchodovania so živými zvieratami a ich produktmi, atď.
6. V prípade výskytu AMO v chovoch domácich ošípaných sa v ohnisku nákazy usmrcujú všetky domáce ošípané a zastavuje, resp. obmedzuje sa obchodovanie so živými ošípanými, spermou, vajčkami, embryami, bravčovým mäsom a výrobkami z bravčového mäsa.
7. Riziko šírenia vírusu rastie prítomnosťou vírusu, oneskoreným diagnostikovaním choroby, infikovanými uhynutými diviakmi ponechanými v lese, veľkosťou a hustotou populácie, ročným obdobím, kedy bol vírus zistený, spôsobom lovu a pytlactvom.

Mimoriadne dôležité je dodržiavanie zásady **biologickej ochrany chovov ošípaných, čo platí pre komerčné a nekomerčné chovy.**

Povinnosť nahlásenia úhynu zvierat a podozrenie z nákazy vyplýva chovateľovi zo zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov. **Chovatelia sú povinní mať zaregistrované chovy, aj keď chovajú iba jednu ošípanú, čo platí pre celé územie Slovenskej republiky.** S cieľom pozitívne motivovať k spolupráci pri eradikácii AMO aj tých chovateľov, ktorí svoje chovy doteraz nezaregistrovali, už došlo k zmierneniu prísnosti aplikácie zákona udelením tzv. „amnestie“ pre tých chovateľov, s tým, že ak tieto chovy v určenej lehote nezaregistrujú v súlade so zákonom, budú nasledovať zákonom ustanovené sankcie. V súvislosti s tým môžu orgánom veterinárnej starostlivosti v rámci poskytovania súčinnosti a spolupráce pomôcť aj miestne poriadkové služby v rámci svojej vlastnej pôsobnosti pri usmernení a riadení obyvateľstva, aby obyvateľstvo spolupracovalo pri eradikácii a pri výkone opatrení a nebránilo ich vykonaniu, najmä ak bude dochádzať k usmrcovaniu zvierat.

Vzhľadom na viaceré závažné faktory, najmä intenzitu šírenia AMO, veľkosť zasiahnutého areálu, veľkosť areálu, ktoré je bezprostredne ohrozený, počet chovateľov, ktorí sa nachádzajú v zasiahnutom i v ohrozenom areáli, komplikovanosť terénu v susedstve štátnej hranice s Maďarskom a personálnu, technickú a logistickú náročnosť manažmentu zabráňovania šíreniu a eradikácie AMO je potrebné zapojiť **do spolupráce na tejto činnosti také organizácie štátu, ktoré sú určené na zvládanie podobných mimoriadnych udalostí, t. j. tzv. silových zložiek – Policajného zboru a ozbrojených síl Slovenskej republiky. Spolupráca a súčinnosť uvedených silových zložiek je žiaduca a potrebná vzhľadom na zhoršujúcu sa situáciu v šírení AMO, v dôsledku ktorého bolo k 12.10.2020 potvrdených u 299 pozitívnych prípadov.**

Dotknutá oblasť Slovenskej republiky je zaradená ako infikovaná oblasť výskytu AMO v chovoch domácich ošípaných do prílohy III vykonávacieho rozhodnutia Komisie 2014/709/EÚ o opatreniach na kontrolu zdravia zvierat v súvislosti s africkým morom ošípaných v určitých

členských štátoch a o zrušení vykonávacieho rozhodnutia 2014/178/EÚ (Ú. v. ES L 295 11.10.2014) v platnom znení.

Štátna veterinárna a potravinová správa Slovenskej republiky vykonáva priebežne svoju právomoc a svoje úlohy v rámci zabránenia šíreniu a eradikácii AMO podľa zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov.

Nástroje, ako zabrániť ďalšiemu rozširovaniu nákazy:

1. **manažment udržiavania denzity populácie diviakov** (odporúčanie už 0,5 diviaka na km²); v SR máme podporený aj finančne intenzívny odlov diviakov+ selektívny odlov diviáčic a lanštiačok
2. **zákaz, resp. regulované prikrmovanie diviakov; - kontroly v poľovných revíroch podľa miesta lokalizácie – realizujú príslušné RVPS podľa stanovenej frekvenčnej schémy ; prikrmovanie na celom území SR je možné len za účelom vnadenia a je prísne limitované množstvo krmiva ktoré môže byť na 1 vnadisku za mesiac**
3. **rýchle odstraňovanie uhynutých tiel**, manipulácia s kadávermi a vedľajšími živočíšnymi produktmi; uhynuté telo je dlhodobejšie zdrojom nákazy, v oblastiach s výskytom AMO u diviakov je nariadené odstraňovanie uhynutých tiel vo veterinárnom asanačnom ústave a zahrabávanie uhynutých tiel len vo výnimočnom prípade
4. **efektívny systém laboratórnej diagnostiky, vrátane včasnej diagnostiky; - máme vytvorený a stanovený systém aktívneho a pasívneho dohľadu, systém odberu vzoriek, zvozné linky veterinárneho ústavu aby sa nezdržoval proces laboratórnych analýz**
5. **opatrenia na bezpečné skladovanie ulovených tiel diviakov v chladiacich boxoch** alebo iných miestach registrovaných príslušnou RVPS, pokiaľ nie sú známe výsledky vyšetrení; v rokoch 2019/2020 prebehla distribúcia 595 chladiacich boxov do poľovných revírov pozdĺž južnej hranice SR,
6. **biologická ochrana chovov domácich ošípaných; - nariadené opatrenia + vypracovanie plánu biologickej bezpečnosti – Avšak jeho uplatňovanie a dodržiavanie je zo strany chovateľov problematické- najmä záhumienkové chovy s tým majú problém čo je permanentným potenciálnym rizikom zavlečenia vírusu do chovu a ochránenia aj komerčných chovateľov ošípaných**
7. **kontroly na hraniciach** (mäso, mäsové výrobky, zvieratá, pohyb ľudí, dopravné prostriedky, atď.) ; Všetko potenciálny nepriamy zdroj nákazy!
8. **znalostné kampane o nebezpečenstve nákazy- pre verejnosť, veterinárnych lekárov, poľovníkov, chovateľov.**

Súčasne s realizovanými postupmi najmä v urbanistickom osídlení sa budú realizovať primerané edukačné konzultácie k nutnosti a odôvodnenosti opatrení s cieľom akceptácie postupov, zabezpečenia dosiahnutia verejného záujmu a tomu primeraného rešpektovania vlastníckeho práva ako aj prevencie stigmatizácie. Pri ukladaní opatrení proti šíreniu AMO a pri jej eradikácii je každý chovateľ poučený a informovaný o nevyhnutnosti opatrení, o nebezpečnosti choroby a o jednotlivých opatreniach. Uvedené sa dosahuje aj tým, že vo vydanom alebo uloženom opatrení je vysvetlené, prečo je nevyhnutné usmrcovať ošípané, čo je nevyhnutnosťou pri vydávaní a ukladaní opatrení. V rámci dostupných prostriedkov hromadného informovania sa už rôzne formy informovania realizujú, ide najmä o informácie o šírení choroby, o chorobe samej a o jej nebezpečnosti pre zdravie zvierat, ktoré sú uverejnené na webových sídlach Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a Štátnej veterinárnej a potravinovej správy SR. Edukačne pôsobí aj každá Regionálna veterinárna a potravinová správa, ktoré je zároveň chovateľom pri ukladaní a plnení opatrení nápomocná. V tejto činnosti budú pomáhať a asistovať aj veterinári lekári ozbrojených síl SR. Už v súčasnosti sú k dispozícii pozitívne skúsenosti so spoluprácou s policajným zborom SR a s orgánmi územnej samosprávy pri výkone opatrení proti šíreniu AMO najmä u marginalizovaných komunít (napríklad okres Trebišov alebo okres Rožňava).

Dezinfekciu a deratizáciu pri likvidácii chovu zásadne vykonáva a náklady znáša chovateľ, avšak pri nariaďovaní opatrení dezinfekciu chovu zabezpečuje príslušná regionálna veterinárna a potravinová správa a v určitých prípadoch aj v súčinnosti s hasičským a záchranným zborom SR.

Pokiaľ ide o ochranu zdravia ľudí, pri realizácii akýchkoľvek postupov v rámci veterinárnej starostlivosti sa vždy dbá na zdravie ľudí. Je dôležité upozorniť, že AMO sa neprenáša na človeka. V súvislosti so šírením ochorenia Covid-19, sú tak chovatelia ako aj veterinárni inšpektori, príslušníci ozbrojených síl a príslušníci policajného zboru povinní dodržiavať protiepidemiologické opatrenia, čo vyplýva už z ich existujúcich úloh a povinností.

V rámci širokej spolupráce a súčinnosti orgánov veterinárnej starostlivosti a orgánov verejnej správy je možné vzájomné informovanie o priebehu eradikácie AMO, ktoré sa bude realizovať priebežne v pôsobnosti dotknutých orgánov, ak si niektorý z nich informáciu vyžiada.

Policajný zbor a ozbrojené sily Slovenskej republiky by mali poskytnúť spoluprácu a súčinnosť najmä pri výkone úradných veterinárnych kontrol u chovateľov ošipáných, kontrolách dodržiavania veterinárnych požiadaviek vrátane splnenia požiadavky na zaregistrovanie každého chovu ošipáných a pri výkone opatrení na účel zabránenia šíreniu a eradikácii afrického moru ošipáných, a to v rámci plnenia úloh vyplývajúcich z § 14 ods. 1, § 16 ods. 3, § 17 ods. 1 písm. f) a ods. 3, § 22 ods. 5 písm. d) a e), § 23 ods. 2, § 29 ods. 5 a ods. 6 písm. c), § 33 až § 35, § 37 ods. 1 písm. b) a ods. 2 písm. a) prvého a druhého bodu alebo § 45 ods. 1 zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov.

Podľa § 16 ods. 2 zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov v prípade výskytu nákazlivej choroby zvierat (napríklad AMO) Policajný zbor, jednotky civilnej ochrany, príslušníci ozbrojených síl a colné orgány sú povinní spolupracovať pri zabránení šíreniu choroby a eradikácii choroby.

Podľa § 2 ods. 2 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov Policajný zbor plní úlohy štátnej správ a iné úlohy, ak tak ustanovujú osobitné predpisy.

Podľa § 2 zákona č. 281/2015 Z. z. o štátnej službe profesionálnych vojakov v znení neskorších predpisov je štátna služba profesionálnych vojakov činnosť, ktorou profesionálny vojak plní úlohy vyplývajúce z tohto zákona a z osobitných predpisov.